

BIDRAG TIL HENRIK NICOLAI CLAUSEN'S LIVSHISTORIE

Meddelt af *Skat Arildsen*.

Gang paa Gang træffer man paa Prof. theol. ved Københavns Universitet, Dr. H. N. Clausens Navn i det 19. Aarhundredes Danmarkshistorie, betydningsfuld og vidtspændende som hans Indflydelse var i dansk Stats- og Kirkepolitik, Kirke- og Kulturliv, Kunst og Videnskab. Ogsaa i Københavns Historie har hans Navn en hæderfuld Plads.

Men som saa mange andre berømte Danske har H. N. Clausen (f. 1793, d. 1877) endnu ikke fundet sin Biograf; han er hidtil kun blevet gjort til Genstand for spredte, dels nærmest orienterende Skildringer, dels mere specielle Undersøgelser (saaledes af teologisk Art af Proff. theol. Dr. J. Oskar Andersen og N. M. Plum). At biografere H. N. Cl. vil være en Kæmpeopgave. Alene Kildematerialet vil give sin Forsker haarde Nødder at knække; det vil berede ham en dobbelt Vanskelighed: p. d. e. S. vil han overvældes af Rigdommen paa trykt og utrykt Stof, p. d. a. S. vil han stærkt føle Savnet af »H. N. Clausens Privatarkiv« til haardt tiltrængt Supplering og Korrigering af dennes Selvbiografi, »Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie« (Kbh. 1877). Som Følge af hans lange Liv, sociale Position og talrige Gøremaal har hans »Privatarkiv« uomtvisteligt indeholdt meget og særdeles værdifuldt Kildemateriale. Desværre har hans yngste Datter, Betty Clausen (f. 1839, d. 1918) før sin Død — i misforstaaet Pietet overfor Faderens Minde — tilintetgjort Størstedelen af hans efterladte Papirer; det gælder baade den udførlige og interessante Dagbog, som H. N. Cl. førte paa sin store Udenlandsrejse 1818—20, og hans Breve, Koncepter og personlige Papirer. De faa, bevarede Brudstykker af Rejsedagbogen udgav nuv. Overbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, Dr. phil. Carl S. Petersen i 1918 efter Anmodning af H. N. Cl.'s Dattersøn, Rudolph Frimodts ældste Søn, Forlagsboghandler Johan Frimodt.¹

I Fortalen til den udgivne Rejsedagbog, hvor Joh. Frimodt fortæller om Dagbogs-Manuskriptets sørgelige Skæbne, siger han bl. a.: »heller ingen Breve til og fra [H. N.] Clausen var at finde« efter Betty Clausens Død.² Tilfældigvis og heldigvis har J. F. senere fundet Resterne af H. N. Cl.'s efterladte Papirer, som han velvilligst har givet mig Tilladelse til at offentliggøre. Selvom de bevarede Rester kun udgør en ringe Del af et oprindeligt righoldigt Privatarkiv, har de dog i forskellig Henseende Krav paa Opmærksomhed. Jeg skal derfor først give en Oversigt over alle de bevarede Papirer, derefter offent-

¹ H. N. Clausen: Af min Reisedagbog 1818. Udg. i Hundredeaaret derefter ved Carl S. Petersen. Kbh. 1918 (cit. Rdb.). Originalen, indbundet i marmereret Bind med brun Læderryg og -hjørner, i »H. N. Clausens Privatarkiv« (se nedenfor!). — sml. s. F.: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie (cit. Opt.) 61 flg.

² H. N. Cl.: Rdb. 8.

liggøre et Udvalg af de mere betydningsfulde Dele af »H. N. Cl.'s Privatarkiv«.

Fortegnelse over »H. N. Clausen's Privatarkiv«.

A. Til H. N. Cl.:

1. Brev, Bakkehuset 29. Aug. 1829, fra K. L. Rahbek.
2. Skrivelse, Nytaarsdag 1832, fra »Nogle theologiske Studerende«. — Skrivelsen ledsagede en i Biscuit, af Stempelskærer Fred. Chrstf. Krohn udført lille Buste af H. N. Cl., der blev denne tilsendt; paa Skrivelsen har han tilføjet 31 Giveres Navne.³ — Se nærv. »Bidrag« S. 178 (B. 1).
3. Brev, 20. Jan. 1834, fra H. C. Ørsted.⁴
4. Skriv., Kbh. 19. Novbr. 1836, fra det tysk-evangeliske reformerte Presbyterium (L. L. H. Hamburger, Pastor; I. A. Schorn, Carl D. Tutein, H. L. Frölich, Ferd. Tutein, F. Hoch). — Takkeskriv. for H. N. Cl.'s »Populaire Foredrag over Reformationen«, der var tilegnet »de høitærede Presbyterier for den tysk- og den fransk-reformerte Menighed i Kjbhv«. ⁵
5. Brev, Kbh. 27. Febr. 1845, fra N. F. S. Grundtvig.⁶
6. Billet (af H. N. Cl. dat. »omtr. 1846«) fra S. Kierkegaard. — Vedlagt et Expl. af et af S. K.'s Skrifter (uvist hvilket, dog ikke »Enten—Eller«), sendt efter H. N. Cl.'s Anmodning til Brug for den skandinaviske Bogsamling i Rom.
7. Skriv., Kbh. 1. Maj 1854, fra L. N. Hvidt. — L. N. H. »seer sig ikke i Stand til at deltage i den Forening, hvorom der var tale [i Løverdags], eller i en Indbydelse til samme. Om jeg end maaskee kunde have Noget at bemærke i Henseende til Correctheden af denne Forenings Benævnelse, da der dog egenligen ikke er skeet noget Angreb paa Grundloven og det væsenligen efter min Formening er Erhvervelsen af en god og stærk Fælledsforfatning, hvorom det maa være os at gjøre«, er det ene og alene hans Svagelighed, der hindrer hans Deltagelse.
8. Brev, Lydersløv 5. Juni 1854, fra [Provst, Sognepræst til Lyderslev—Frøsløv, Dr. theol. h. c. W. F.] Engelbreth.⁷ — Vedlagt hans Bog, »Den hellige Skrift og dens Forhold til Kirken. Et Vidnesbyrd«. (Kbh. 1854. — 54 S.). — Se »Bidrag« S. 178 (B. 2). 181 flg.
9. Brev, 9. Aug. 1855, fra C. Molbech. — Vedlagt Tryksager.
10. Brev, 27. Novbr. 1855 fra [Prof. i Filosofi] Rasmus Nielsen. — Se »Bidrag« S. 178 (B. 3), 184 flg.
11. Skriv., Kbh. 7. Jan. 1859, fra Forretningskomiteen til Opførelse af Løve-Monumentet paa Flensborg Kirkegrd. (J. P. Købke, N. F. Larsen, [H. H.] Lüttichau, [E. H. C.] Wilster). — Da H. N. Cl. p. Gr. af Sygdom (Vinter 1858/59) er forhindret i at deltage i Komiteens Arbejde, udtaler denne Ønsket om at beholde Cl.'s Navn blandt Indbydernes og betragte hans Fraværelse som midlertidig. Lüttichau er valgt til fung. Formand under Cl.'s Sygdom.⁸

³ jvf. Opt. 170.

⁴ tr. i Breve fra og til H. C. Ørsted, 2. Saml. Kbh. 1870, 124 flg.

⁵ H. N. Cl.: Opt. 188 flg. — s. F.: Populaire Foredrag over Reformationen. Kbh. 1836, III—IV. — De udkom ikke 1837, som H. N. Cl. fejlagtigt skriver (Opt. 189).

⁶ tr. i Breve fra og til N. F. S. Grundtvig II Kbh. 1926, 437.

⁷ Uddrag af Brevet tr. i H. N. Cl.: Opt. 116 Anm.; jvf. 115—116.

⁸ jvf. Opt. 474 flg., 452 flg.

12. Skriv., 22. April 1859, fra Studenterforeningens Seniorat (H. N. Hansen, M. Kjeldsen, J. Vahl, C. Goos, O. Waage). — Fødselsdagshilsen og Deltagelse i Anledning af H. N. Cl.'s Helbredelse efter Sygdommen Vinter 1858/59.⁹
13. Brev, Sommersted Prstgrd. 7. Juni 1859, med senere Tilføjelse Aalborg 21. Marts 1861 fra [Stiftsprovst H.] Egede Glahn.¹⁰
14. Skriv., Odense 26. Dec. 1859, fra det derværende Udvalg (L. Bierfreund, C. G. V. Faber, Gustav Lotze) til Indsamling af Bidrag til Frederiksborg Slots Genopførelse. — Takkeskriv. for H. N. Cl.'s Artikel, »Skal Frederiksborg virkelig blive henliggende som Ruin?« (Berl. Tid. 22. Dec. 1859). Paatænker Kbh. en lignende Indsamling, som Fynboerne allerede har paabegyndt, er Odense-Udvalget rede til Samarbejde.¹¹
15. Brev, og Telegrammer (bl. a. fra Kalundborg, Fredericia, Kolding, Nordborg, Sønderborg, Flensborg) i Anl. af Festen paa Den kgl. Skydebane 1. Dec. 1866 for H. N. Cl. i Anl. af hans Udtræden af dansk Politik.¹² — Se »Bidrag« S. 179 (D 2).
16. Brev, 3. Dec. 1866, fra A. F. Krieger. Vedr. H. N. Cl.'s Vinterrejse til Rom.¹³
17. Skrivelser fra det filosofiske Fakultet ved Kbh.'s Universitet og Studenterforeningens Seniorat (E. F. Koch) i Anl. af H. N. Cl.'s 50 Aars Jubilæum som Dr. phil. 28. Okt. 1867. — Se »Bidrag« S. 178 (B 5), 185 flg., 187 flg.
18. Breve (bl. a. fra G. P. Brammer, M. Hammerich, J. Gram, General Wilster og to Slægtninge Eckermann) og Telegrammer (bl. a. fra C. T. Engelstoft, O. Laub, J. Frijs-Juellinge, Amtmand C. Bille-Brahe) i Anl. af H. N. Cl.'s 50 Aars Embedsjubilæum 3. April 1871.¹⁴ — Se »Bidrag« S. 179 (D 3).
19. Breve (bl. a. fra A. Regenburg, J. L. Ussing, Slægtingen H. Eckermann) og Telegrammer (bl. a. fra O. Laub, Sophie og Elisabeth Rosenørn (Randers), Jerichau (München)) i Anl. af H. N. Cl.'s Guldbryllup 8. Dec. 1871.¹⁵
20. Brev, 12. Dec. 1871 fra [Sognepræst til Elmelunde] J. M. L. Hjort. Vedlagt Tryksag.
21. Breve fra teologiske Studerende:
 - a. Brev, Ribe 24. Okt. 1832, fra Rektor ved Ribe Katedralskole, P. N. Thorup, vedlagt Fragment af et Brev, 27. Maj s. A., fra stud. theol. Alumne paa Borch's Kollegium, H. J. Møller til P. N. Thorup. — Se »Bidrag« S. 191 flg.

⁹ jvf. Opt. 452 flg. — H. N. Cl.: Det evangeliske Kirkelivs Nutid og Fremtid. 1. Udg. Kbh. 1859, V. — sml. J. Osk. Andersen: H. N. Cl. og hans Bog om »Cath.'s og Protest.'s Kirkeforfatn., Lære og Ritus«, Teol. Tidsskr. 4. Rk. 7. Bd. Kbh. 1926, 185 flg.

¹⁰ tr. i H. N. Cl.: Opt. 453 Anm. — Brevet er tilsendt Cl. under sidste ikke under førstnævnte Dato, som han skriver (ib.).

¹¹ jvf. Opt. 455 flg. — H. N. Cl.: Fædrelandske Forhold og Anliggender. Kbh. 1880—81, 738 flg. — Helga Stemann: F. Meldahl og hans Venner. Bd. 3. Kbh. 1929, 82 flg. (86).

¹² jvf. H. N. Cl.: Opt. 513 flg.

¹³ jvf. Opt. 515 flg.

¹⁴ jvf. Opt. 540.

¹⁵ jvf. Opt. 545.

- b. Brev, 20. Maj 1871, fra en anonym. Tak for H. N. Cl.'s Universitetsforelæsninger.
- c. Brev, udat., fra en anonym. Samme Indhold.

B. H. N. Clausen's Koncepter til:

1. Takketale (for Busten), 3. Jan. 1832, til de teologiske Studerende. — Se »Bidrag« S. 176 (A 2).
2. Brev, 10. Juni 1854, til W. F. Engelbreth.¹⁶ — Se »Bidrag« S. 176 (A 8), 182 flg.
3. Brev, 25. Novbr. 1855, til Prof. Rasmus Nielsen. — Se »Bidrag« S. 176 (A 10), 183 flg.
4. Skriv., 29. April [1859], til Studenterforeningens Seniorat. — Se »Bidrag« S. 177 (A 12).
5. Skrivelser, 29. Okt. 1867, til det filosofiske Fakultet ved Kbh.'s Universitet og Studenterforeningens Seniorat. — Se »Bidrag« S. 177 (A 17), 186 flg., 188.
6. Skriv., 21. April 1872, til Stud.-for.'s Seniorat. — Som Stud.-for.'s Ældste og Æresmedlem giver H. N. Cl. bestemt Udtryk for »det smertelige Indtryk«, det har gjort paa ham at erfare om den i Stud.-for. d. 20. s. M. afholdte Diskussion over »Theser, hvor det overfladeligste Syn og den letfærdigste Tale kaster sig over det hellige«. Stud.-for. bør vogte sig for Skin af nogensomhelst Forbindelse med »den saakaldte Fritænker-Klub«.¹⁷

C. H. N. Clausen's personlige Papirer:

1. (Latinsk) Rejsepas, udstedt Kbh. 3. Juli 1818 af Dsk. Kanc.
2. (Fransk) Anbefalingskriv., udst. Kbh. 4. Juli 1818 af Dpt. f. U. S. »aux Missions du Roi« i Berlin, Frankfurt v./M., Dresden, Wien, Neapel og Paris.
3. Diplom, Neapel 12. Marts 1820, som korrespond. Medl. af Societå Pontaniana for Videnskab og Kunst, valgt 27. Febr. s. A.¹⁸
4. Diplom, Leipzig 15. Sept. 1831, som ordentl. Medl. af Societas Historico-Theologica Lipsiensis; vedlagt Skriv., Leipz. 29. Novbr. s. A., fra Chr. Fr. I. Ugen, Prof. theol.
5. Skriv., 3. Maj 1854, fra Studenterforeningens Seniorat om H. N. Cl.'s Valg paa Generalforsamlingen 29. April s. A. til Æresmedlem.¹⁹

¹⁶ Uddrag af Brevet tr. i Opt. 116 Anm.; jvf. 115—116.

¹⁷ Den pseudonyme Forfatter, cand. S. Skov, havde indbudt Akademikere til Diskussionsmøde Lørd. Aft. (²⁰/₄) i Stud.-for., hvor han vilde forsvare Hovedtankerne i sin Artikel om »Religion« (tr. i Nyt dsk. Maanedsskr. Bd. 3. Kbh. 1872, 301 flg.), Tanker som han nærmere formulerede i Teser. Efter »Dagbladet«s Referat (²/₄ 1872. Nr. 96) blev det et »parodisk« Diskussionsmøde, hvor S. Skov for den meget talrige Forsamling viste sig som en uheldig Repræsentant for den fri Tankes Tilhængere, idet han stedse blev Svar skyldig, da Ass. v. Det kgl. Bibl., cand. theol. A. C. Larsen (f. 1840, d. 1914) »klart og korrekt og med tilbørlig Korthed havde optrevet et Par af de [af S. Skov] opstillede Theses«. — Iøvrigt mødte S. Skovs Artikel ogsaa skarp Indsigelse fra Edv. Brandes' Side. (Nyt dsk. Maanedsskr. anf. Bd. 481 flg.).

¹⁸ jvf. Opt. 94 flg.

¹⁹ tr. i Opt. 433; jvf. 433 flg. — sml. H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie II. Kbh. 1898, 369 flg.

6. Skriv., Kbh. 22. April 1873, fra »Det kgl. Akademie for de skjønne Kunster« (underskr. F. Meldahl, paraf. Jul. Lange) vedr. H. N. Cl.'s Optagelse som ordentl. Medl. af Akademiet efter Plenarfor­samlingens énstemmige Vedtagelse s. D.²⁰

D. Diverse.

1. Vedr. H. N. Cl.'s Udenlandsrejse 1818—20:
 - a) 1 Blad af hans Rejsedagbog, indeholdende Register over Rejsen Kbh.—Berlin (4. Juli—25. Novbr. 1818) og Fortegnelse over Bekendtskaber med Lærde i Kiel, Göttingen og Berlin.²¹ — Se »Bidrag« S. 180 flg.
 - b) 5 (vistnok af Betty Clausen fraklippede) Blade af en Optegnel­ses­bog,²² indeholdende en Række latinske og enkelte græske Afskrifter dels af »Inscriptiones recentiores in monumentis Romanis« i Rom, Neapel og Florens, dels af »Inscriptiones antiquæ monumentorum Romanorum« i Rom.²³
2. »Festtale til Henrik Clausen d. 1. Dec. 1866«, af Orla Lehmann (Mskr.), vedlagt Brev s. D. fra O. L. til Professorinde Birgitte Franciska Clausen, f. Swane.²⁴ — Se »Bidrag« S. 177 (A. 15).
3. Vedr. H. N. Cl.'s Jubilæumslegat 3. April 1871.
 - a) Indbydelse, Jan. 1871, fra 28 danske Mænd af forskellige Samfundsklasser til Medborgere om Oprettelse af et Jubilæumslegat til H. N. Cl. Se »Bidrag« S. 188 flg.
 - b) Gavebrev, Kbh. 3. April 1871, underskr. C. E. Scharling. — Se »Bidrag« S. 189 flg.
 - c) Meddelelse (12 S.), Kbh. Maj 1871, fra de 28 Indbydere til Bidragerne, indeholdende en kort Redegørelse for Indsamlingens Historie og en Liste over Bidragerne Navne.
 - d) H. N. Cl.'s Takkeskriv. (i Faksimile), udat., til Indbyderne.²⁵ — Se »Bidrag« S. 190 flg.
4. Koncept til H. N. Cl.'s vistnok sidste Universitetsopslag, 29. Maj 1874, skrevet af ukendt Haand, ang. hans Forelæsningers Afbrydelse af Helbredshensyn.²⁶
5. Trykte og haandskrevne Lejlighedssange, af navngivne og navn­givne Forfattere (bl. a. Carl Ploug, Chr. Richardt, Fr. Barfod, Fr. Zeu­then, V. Schousboe), fra private og officielle Festligheder.
6. Mindeskrifter (Nekrologer, Taler og Digte) over forskellige Med­lemmer af Familierne Clausen og Gad.
7. Avisudklip vedr. H. N. Cl. og Hustru.

²⁰ jvf. H. N. Cl.: Opt. 552. — Skriv. tr. i »Histor. Meddelelser om Kø­benhavn«, 3. Rk. 1, 322. Kbh. 1935.

²¹ jvf. H. N. Cl.: Rdb. 23 flg. — Opt. 61 flg.

²² i Udgiverens Eje.

²³ jvf. H. N. Cl.: Opt. 87 flg. (91).

²⁴ Talen tr. i Orla Lehmann: Efterl. Skrifter. Bd. 4. Kbh. 1874, 147 flg. — jvf. H. N. Cl.: Opt. 513 flg.

²⁵ jvf. Opt. 540, 545. — Theol. Tidsskr. Kbh. 1871, 235 flg. (Beretn. om »Prof. Cl.'s halvhundredears Jubilæum«). — Se »Bidrag« S. 177 (A. 18).

²⁶ jvf. H. N. Cl.: Opt. 555 flg.

Udvalg af »H. N. Clausen's Privatarkiv«.

Nr. 1. 1 Blad af H. N. Cl.'s Rejsedagbog 1818 (8°).²⁷

Reisen fra Kjøbenhavn til Altona (Ophold i Fyen, i Kiel og Lübeck). (4de Juli—21de Juli). S. 1—46.

Ophold i Altona (22de Juli—6te August). S. 46—62.

Reisen fra Altona til Göttingen (Haarburg. Celle. Hannover). (6te Aug.—10. Aug.). S. 63—70.

Ophold i Göttingen (Tour til Cassel, Fodreise i Hartzen) (10 August—30te September). S. 70—127.

Reise fra Göttingen til Berlin (Braunschweig. Helmstädt. Magdeburg. Brandenburg) (30te September—7de October) S. 127—144.

Ophold i Berlin (Tour til Potsdam) (8de October—25de Novbr.). S. 144—180.

182 Mül. 4 Maaneder 21 Dage.²⁸

Bekjendtskaber med lærde Mænd:²⁹

Reinhold, Prof. philos...³⁰ / Franke, Prof. theol...³¹ / Kordes, Prof. litt. & Biblioth. [alle] i Kiel.³² /

Planck, Prof. theol...³³ / Stäudlin, Prof. theol...³⁴ / Pott, Prof. theol...³⁵ / Bouterweck, Prof. philos...³⁶ / Schulze, Prof. philos...³⁷ / Eichhorn, Prof. philol... [alle i] Göttingen.³⁸ /

Grimm, Bibliothekar i Cassel.³⁹ /

²⁷ jvf. »Bidrag« S. 179 (D 1 a).

²⁸ jvf. H. N. Cl.: Rdb. 23 flg. — Opt. 61 flg.

²⁹ En lign., paabeg., men afbrudt og overstreget Fortegn. findes paa Bladets Versoside.

³⁰ Karl Leonhard R. (1758—1825), Filosof, Prof. fil. v./Kiels Univ. 1793—1825.

³¹ Georg Samuel Francke (rigt. stav. paa Bladets Versoside) (1763—1840), Prof. theol. smst. 1810—40.

³² Berend K., Filolog, Bibliotekar og Prof. fil. smst. fra 1792 til sin Død 1823.

³³ jvf. H. N. Cl.: Opt. 64. — Heinr. Ludw. P. (1785—1831), Prof. theol. v./Göttingens Univ. 1810—31.

³⁴ jvf. Opt. ib. — Karl Fr. S. (1761—1826), Prof. theol. smst. 1790—1826.

³⁵ jvf. Opt. ib. — David Julius P. (1760—1838), Prof. theol. smst. 1810—38.

³⁶ jvf. Opt. ib. — Fr. Bouterweck (1766—1828), Filosof og Litteraturhistoriker, Prof. fil. smst. 1796—1828.

³⁷ jvf. Opt. ib. — Gottlob Ernst S. (1761—1833), Filosof, Prof. fil. smst. 1810—33.

³⁸ jvf. Opt. ib. — Johann Gottfried E. (1752—1827), Teolog, Orientalist, Historiker og Litteraturhistoriker, Prof. fil. smst. 1788—1827.

³⁹ Wilh. Karl G. (1786—1859), germansk Filolog, Bibliotekssekr. i Kassel 1814—30.

Schleiermacher, Prof. theol...⁴⁰ / Marheinecke, Prof. theol...⁴¹ / De Wette, Prof. theol...⁴² / Wolff, Prof. philol...⁴³ / Böckh, Prof. philol...⁴⁴ / Buttmann, Prof. philol...⁴⁵ / Wilken, Prof. philol. & Biblioth...⁴⁶ / Uhden, Staatsrath, Archäolog...⁴⁷ / Hirt, Prof. archäol. [alle i] Berlin. (Bl. 1 r.)⁴⁸ /

Nr. 2. Fra W. F. Engelbreth.⁴⁹

Medfølgende giver jeg mig den Ære [at] sende Deres høiælbaarne Høiærværdighed et lille Forsvarsskrift for vor evangelisk Lutherske Kirkes Lære om den hellige Skrift og dens Forhold til Kirken i Almindelighed,⁵⁰ imod Hr. Grundtvigs og Venners nyere Anskuelse — som oprindeligt er udgangen fra Pantheisten Lessing, ikke saa meget for at befæste Christendommen fra en anden Side, som vel snarere for at drille hans Modstander Pastor Götze i Hamborg. Dog siger jeg ikke dermed, at Gr. har øst Ideen af Lessings siden af Delbrück forsvarede Hypothese — men af egen Tænkning, som harmonerer med hiin.

Jeg beder det modtaget som et Vidnesbyrd om min dybe Høiagtelse for Dem, som Theolog, Videnskabsmand og Fædrelandets ægte kiække Ven i at modstaae, hvad der paa den doctrinaire Vei, eller den diplomatiske, kunde være det til Skade, og aaben Vei til

⁴⁰ jvf. H. N. Cl.: Rdb. 102, 104—105, 109. — s. F.: Opt. 67 flg. — Fr. Daniel Ernst S. (1768—1834), Prof. theol. v./Berlins Univ. 1810—34.

⁴¹ jvf. Rdb. 106—107. — Opt. 73. — Philipp Konrad Marheine(c)ke (1780—1846), Prof. theol. smst. 1811—46.

⁴² jvf. Rdb. 107. — Opt. 70, 73—74, 77. — Wilh. Martin Leberecht de W. (1780—1849), Prof. theol. smst. 1810—19.

⁴³ jvf. Opt. 74. — Fr. August Wolf (1759—1824), klassisk Filolog og Arkæolog, Prof. fil. smst. 1810—24.

⁴⁴ jvf. Opt. 73. — August B. (1785—1867), Prof. fil. (Eloquens og klass. Litt.) smst. 1810—67.

⁴⁵ jvf. Opt. 73, 77. — Philipp Karl B. (1764—1829), Filolog, Bibliotekssekr. v./Det kgl. Bibliotek Berlin 1796—1829, en Tid foreløbig Leder af d. filolog. Seminar. (klass. Filologi) v./Berlins Univ.

⁴⁶ jvf. Rdb. 106. — Fr. W. (1777—1840), Prof. fil. (Historie og orientalsk Filologi) v./Berlins Univ. 1816—40 og Overbibliotekar v./Det kgl. Bibl. smst.

⁴⁷ jvf. Rdb. 106. — Wilh. Otto v. U. (1763—1835), preussisk Statsraad og klassisk Arkæolog.

⁴⁸ Aloys H. (1759—1839), Prof. fil. (klass. Arkæologi) v./Berlins Univ. 1810—39.

⁴⁹ Uddrag tr. i H. N. Cl.: Opt. 116 Anm. — Skønt H. N. Cl. i Opt. (116 Anm.) har meddelt et Uddrag af Korrespondancen mellem W. F. E. og ham (⁵/₆—¹⁰/₆ 1854), finder jeg dog, at Cl. vel har citeret det allervæsentligste af E.'s Brev til ham, men derimod ikke har gjort det samme for sin Svarkoncepts Vedk. Det vil alligevel være naturligt her at meddele baade E.'s Brev og Cl.'s Koncept i deres Helhed.

⁵⁰ jvf. nærv. »Bidrag« S. 176 (A 8).

dets Undertrykkelse af det store Tydskland, uden Hensyn til hvad der til Giengæld kunde [Bl 1 r] ramme Dem Selv derfor, i hvilken Henseende vistnok mangan Videnskabsmand kan have tænkt paa Cato's Ord: *causa victrix diis placuit, victa Catoni*.

Dersom mit lille Skrift maatte findes af Dem tienligt til at bestyrke Manges vaklende Tro ved Romanisters, Mormoners og andre Sværmeres Angreb, om end en dygtigere evangelisk Theolog kunde have udført det bedre, vil det glæde mig; min faste christelige Overbeviisning har jeg udtalt deri, dette er jeg mig bevidst; *dixi et servavi animam*.

Endnu eet til Deres Høiærværdigheds eget Hierte: der var en Tid, da jeg af Kiærlighed til vor store Reformator Luther troede ham fornærmet af Dem i sin Grav, og derfor angreb Dem haardere, end jeg siden har erkjendt at kunne bestaae med den sande christelige Sagtmodigheds og Kiærligheds Aand, og det har smertet mig. Mange Dage ere siden henrundne for os Begge. Nu i mit 84.de Aar, da min Livssoel iiler brat til sin Nedgang, og jeg beder: Herre forlad mig al min Skyld, tænker jeg ogsaa paa Herrens Ord »dersom din Broder har noget imod dig, saa gak hen og forlig dig med ham, mens du er med ham [Bl. 1 v] paa Veien«. Derfor vender jeg mig til Deres Ædelmodighed med Bøn: tilgiv mig, hvad jeg dengang feilede imod Dem!

Jeg har den Ære at henleve

Deres høivelbaarne Høiærværdigheds allerærbødigste
Engelbreth.

Lydersløv 5 Junii 1854.

Høivelbaarne

Høiærværdige Hr. Dr. theol. Clausen,
Commandeur og Dannebrogsmænd,
Første Professor i Theologien
ved Universitetet, Kiøbenhavn.

Nr. 2 a. Til W. F. Engelbreth.⁵¹

Med endnu større Erkjendtlighed har jeg modtaget det Ord, hvormed D. H. har ledsaget den kjære Gave, og det Tilbageblik, De deri har kastet paa den skarpe Tale, som snart for 30 Aar siden er bleven vexlet imellem os. Det var ingen ringe Anfægtelse, den unge Mand dengang havde at gjenemgaae, og han stod temmelig ene i Trængselens Tid. Saameget større blev maaskee den aandelige Frugt, den bragte ham, og ogsaa de mellemliggende Aar have medført mangan lærerig og frugtbar Erfaring. Jeg behøver da vist ikke at sige D. H., med hvor forskjelligt Blik fra dengang jeg nu

⁵¹ Uddrag tr. i H. N. Cl.: Opt. ib.

betrakter den Modstand, der dengang mødte mig. Naar jeg imidlertid i hine Dage fandt mig styrket ved Forvisningen om, at det vel skulde lykkes mig i Fremtiden at gjøre mig rettere forstaaet og sandere bedømt, da kan jeg ikke andet end taknemmelig paaskjønne, at denne Forvisning ikke er bleven beskæmmet. Men jeg tilstaaer, at jeg herpaa ikke har modtaget noget kjærere Beviis end det, der er indeholdt i D. H.'s Ord; det har mere end glædet, det har bevæget og opløftet mig. Iblandt mine dyrebareste Erindringer bevarer jeg Mindet om et Møde, jeg havde med Biskop R. Møller i Laaland Aaret før hans Død; ved Siden af dette skal Deres Ord have sin Plads, og jeg vil ofte have Leilighed til at gjentage min Tak for den Haand, der igjennem det er bleven rakt mig.

Jeg beder Dem o. s. v.

10 Juni 54.

[H. N. Cl.].

Nr. 3. Til Rasmus Nielsen.⁵²

25 Nov. 1855.

Hr. Professor Nielsen, R. af Dbg.

Den Tilskrift til mig, hvormed De, min høistærede Embedsbroder! har ledsaget den trykte Universitets-Tale⁵³ har i første Øieblik beredet mig en Overraskelse. Det ligger nær, ifølge Talens Gjenstand og Indhold, i samme at søge Forudsætning af en Sympathi, et Slægtskab i christelig og theologisk Retning. Men, hvor fuldstændigt en saadan Samstemmen mangler imellem os, er hverken Dem eller mig eller Andre ubekjendt; det nyeste Beviis foreligger i Deres Program.⁵⁴

Men saaledes som Tilskriften er stilet, troer jeg at turde betragte den som Udtalelse af, at De tiltroer mig en Evne til eller ialtfald en Bestræbelse efter at erkjende det almeen Menneskelige, ogsaa uden positivt christeligt Præg, i dets Ret og efter dets Værd. Og saaledes betragtet, kan jeg ikke andet end gjerne og med Paaskjønnelse tage imod Tilegnelsen. Det er for min Natur en Eienommelighed, en Trang ikke at standse ved de aandelige Modsæt-

⁵² jvf. »Bidrag« S. 178 (B 3).

⁵³ Der sigtes til R. Nielsens »Tale ved Reformationsfesten [Torsdag 8. Novbr.] 1855 for Universitetet«, tilegnet »Højærværdige Dr. theol. H. N. Clausen«. (Kbh. — 17 S. — Fortalen dat. 19. Novbr. 1855). — Talen er et dialektisk Causeri over Reformationen og Revolutionen bedømt fra et rent human Synspunkt.

⁵⁴ Der sigtes til R. Nielsens »Om Theologiens Naturbegreb med særligt Hensyn til Malebranche De la recherche de la vérité«. (Indbydelsesskrift til Kjøbenhvns Universitets Aarsfest til Erindring om Kirkens Reformation. Kbh. 1855. — 37 S.). — Her giver R. N. en klar og vittig Belysning af sin Hovedtesis: »Imellem Theologien og Naturlæren er der ingen Forstaaelse: Theologiens Naturbegreb er ikke naturligt, og Naturlærens ikke theologisk«. (anf. Skr. 3, 37).

ninger, der paa hvert Skridt i Livet stille sig i Veien i altid større Antal, altid skarpere Form, men at søge ud over dem til et Ene-mærke, hvor de forskjellige Aander erkjende at staae paa fælleds Grund, hvor de tage fælleds Fodfæste, mødes i fælleds Interesse; — og jeg haaber, at det skal lykkes mig at bevare Frihed og Friskhed i Aanden til at lade det samme vederfares Ret, ogsaa hvor det kommer mig imøde i Former, med hvilke jeg ikke kan sympathisere.

Med Høiagtelse

ærb.

[H. N. Cl.]

Nr. 4. Fra Rasmus Nielsen.⁵⁵

Idet jeg herved erkjendtlig takker for det modtagne Brev, kan jeg ikke tilbageholde et Udtryk af Glæde over, at Deres Høiærværdighed i Talens Gjenstand og Indhold har kunnet finde Forudsætning af Sympathi og Slægtskab i »christelig og theologisk Retning«, thi Talen udtrykker kun irenisk, hvad der i Programmet fremsættes polemisk.

Uden at forudskikke Programmet, kunde jeg, saaledes som jeg nu engang er stillet, ikke have anslaaet den Tone, hvori Talen er holdt. Den, der føler at hans Standpunkt er uholdbart, maa helst erklære det aabenlyst, men den, der ikke er i dette Tilfælde, bør jo vedkjende sig sine egne Forudsætninger. Overfladisk Irenik har i kirkelige Forhold anrettet maaskee endnu større Forvirring, end lidenskabelig Polemik.

Hvad det Christelige angaaer, troer jeg dog imidlertid forsaa-vidt at være i væsentlig Forstaaelse med Deres Høiærværdighed, som jeg ogsaa holder mig til den Udviklingslov, at det i Troen Personlige kan og maa antage mange Skikkelser, og gennemgaae mange Former. Uenigheden dreier sig kun om Valget af den intellektuelle Vei, ad hvilken en Fremstilling af de evangeliske Idealer bedst opnaaes.

Hvad derimod det Theologiske, det vil sige: det reent Theoretiske, angaaer, da synes det unegtelig ved første Øiekast, som om endogsaa Muligheden af en Samstemmen fuldstændig manglede. Desuagtet er dog Sagen, naar det polemisk Medlydende hendør, neppe saa vanskelig.

Den historisk-rationelle Theologies Discipliner: Indledningskritik, Hermeneutik, Exegetik, selv Dogmatiken under den Form, hvori D. H. foredrager den (thi her lægges jo dog [Bl. 1 r] alligevel ikke an paa en speculativ Begriben af det Ubegribelige) maa

⁵⁵ jvf. »Bidrag« S. 176 (A 10).

naturligviis, ogsaa efter min Synsmaade, anerkjendes, bevares og fremmes, som al anden Videnskab.

Tænker man sig et Øieblik alle Misforstaaelser og Oppositionsbryderier borte, vil det ikke længere være Opgaven at rive Noget ned, men at føie Noget til; dette Noget er i mine Tanker den religiøse Ethik.

Om denne Disciplin, der med Hensyn paa Nutidens aandige Dannelsestrin vel maa kunne siges at udgjøre den i snevrere Forstand theologiske Deel af Theologien, gjælder det, hvad i Programmet er antydet, at den maa vælge sig »en egen Plads udenfor Videnskaben«, idet den, forudsættende den videnskabelige Fordannelse, og derfor bevarende den intellectuelle Form, maa, ifølge Troesprincippet, begynde dèr, hvor den egentlige Videnskab ophører.

Uden at smigre mig med at mine flygtige Antydninger skulde være istand til at opklare en indviklet Sag, og uden i nogen Maade at ville fremskynde en Overensstemmelse, som selv i det lykkeligste Tilfælde maatte have Tid til at danne sig naturlig, har jeg dog troet, at jeg foreløbig turde henstille disse Momenter til Deres Høiærværdigheds velvillige Overveielse.

Med Høiagtelse
ærbødigst
R. Nielsen.

Den 27 Novbr. 1855.
Høiærværdige
Dr. theol. Prof. Clausen
C. D.

Nr. 5. Fra det filosofiske Fakultet.⁵⁶

Høiærværdige, Høitagede Embedsbroder!

Det er idag halvtredsindstyve Aar siden, at De erhvervede Doctorgraden i vort Facultet og derved baade vandt Ret til at optræde som Lærer ved vor Høiskole og antydede den Beslutning at vie Deres Liv til Videnskaben og til vor Høiskoles Tjeneste. Hvad der dengang antydedes paa en Maade, der vakte skjønne Forventninger, er, omend udenfor vort Facultets Omraade, blevet til en lang, rig og hæderfuld Virkelighed. Forsynet har skjenket Dem fra faa Aar efter hiin Dag indtil nu uafbrudt at virke ved Høiskolen med en sjælden, endnu usvækket Kraft. Ved Deres Forsknings Selvstændighed, ved Deres Underviisnings Bestemthed og Klarhed, ved Deres [Bl. 1 r] mandige Hævdelse af den videnskabelige Frihed, ved Deres Charakteers Fasthed, ved Deres Livs Alvor har De udøvet en

⁵⁶ jvf. »Bidrag« S. 177 (A 17). — Nr. 5—6 findes i en blaa, med forgyldte Ornamente udstyret, svær Læderkonvolut, med flg. Udskrift i forgyldte Bogstaver paa Forsiden: H. N. Clausen / Den 28. October 1867. /

stor og betydningsfuld Indflydelse paa den akademiske Ungdom, ogsaa udenfor Deres Facultet, og erhvervet Dem Deres Medlærerers Agtelse i høi Grad. Og disse Aandens og Karakterens Egenskaber have ikke fornegtet sig, naar De ofte og i stort Omfang ved Deres egen Kjærlighed til Fædrelandet og ved Medborgeres Tillid kaldtes til Deeltagelse i offentlige Anliggender udenfor Universitetet. Den Paaskjønnelse, De ad denne Vei har vundet, har ikke været uden Betydning for Høiskolen. Tillad da, høitagede Embedsbrøder, at vi paa denne Dag, paa hvilken vi erindre os, at De i vort Facultet gjorde det første Skridt ind [Bl. 1 v] paa den akademiske Lærerbane, i Forening udtale for Dem vor glade og hjertelige Erkjendelse af, hvad der i den lange Aarrække af Dem er stræbt og virket, og dermed forbinde Udtrykket af vort inderlige Ønske, at det endnu i lang Tid maa forundes os at see Dem imellem os som et Mønster paa en kraftig og samvittighedsfuld Universitetslærer og paa en ædel og trofast Søn af Fædrelandet.

Kjøbenhavn, i det philosophiske

Facultet, d. 28de October 1867.

Deres hengivne og ærbødige Embedsbrødre

Werlauff. Fr. Chr. Sibbern. J. N. Madvig. R. Nielsen. N. L. Westergaard. J. L. Ussing. Hauch. Fr. Schiern. K. Gislason. C. F. Allen. Vilh. Bjerring. George Stephens. N. Høyen. H. Brøchner. C. W. Smith. K. J. Lyngby. Svend Grundtvig. E. Holm.

Til

høiærværdige Hr. Dr. phil. & Theol., Professor i Theologien
H. N. Clausen, Commandeur af Dannebrogen. [Bl. 2 r].

Nr. 6. Til det filosofiske Fakultet.⁵⁷

29. Okt. 67.

D.Hrr. Medlemmer af det philos. Fac.

Mine højtagede Embedsbrødre have i Anledning af et 50aarigt Minde, som maaskee ellers var blevet liggende udenfor min Tanke, hædret mig med en Lykønskningsskr. af Gaars Dato, for hvilken jeg beder Enhver især at modtage min forbindtlige og hjertelige Tak.

Det har altid staaet for mig som en ædel og betydningsfuld Side ved Universitetsstillingen, at den enkelte Lærer finder sig føjet ind som Led i et Samfund af Mænd, som — virkende i højest forskellig Retning — dog alle er forbundne ved eet Hovedmaal, een Fællesinteresse. Selv uden personligt Samliv kan en saadan Samvirken ad de mange forskellige Veje ikke blive uden indbyrdes befrug-

⁵⁷ jvf. »Bidrag« S. 178 (B 5). — jvf. Note 56.

tende Indflydelse paa de Enkelte, og en flersidig Udvikling af M[enne]skelivet kan kun opnaaes ved Forbindelser af forskjelligartede, snart samvirkende, snart medvirkende, aandelige Kræfter.

Og netop derfor tilstaaer jeg, at jeg har følt mig bevæget og opbygget ved en Udtalelse ang. min Livsstræben som den, der ved denne Lejlighed er kommet mig tilhænde fra saamange højtagede Embedsbrødre, hvis videnskabelige Veje ligge udenfor den, der er anviist mig personlig.

Og saa være det mig tilladt at give det gode Ønske, der er blevet bragt mig, tilbage til enhver især af de højtagede Embedsbrødre: om Sundhed og Kraft til at virke i vor Højskoles Tjeneste saalænge Livstraaden bliver udspunden for os.

[H. N. Cl.]

Nr. 7. Fra Studenterforeningen.⁵⁸

Studenterforeningen

den 28de Oktober 1867.

Den Dag, paa hvilken De, Hr. Professor! for 50 Aar siden tog den filosofiske Doktorgrad, kan ikke hengaa, uden at Studenterforeningen griber Lejligheden til at bringe Dem sin Lykønskning. I denne lange Aarrække har Navnet Henrik Nikolai Clausen været fast knyttet til Begrebet af en upartisk og grundig Forskning, en rolig og klar Fremstilling i Humanitetens, i Christendommens Aand, — i denne lange Aarrække har en rig Literatur under dette Navn hævdet sin fremragende Plads i den danske Videnskab, — i Løbet af denne Tid have Studenterne set den Mand, som bærer dette Navn, i Spidsen for enhver Retning, der havde Ungdommens Sympathi, saa de aldrig ophørte at betragte Dem, Hr. Professor! som en Fører i Frihedens, i Nationalitetens Sag, aldrig undlod at paaskjønne den lutrende Kraft, Deres vægtige Ord øvede i disse Ideers Tjeneste.

Det er ikke første Gang, at Studenterne henvende sig til Hr. Professoren med en Lykønskning, ofte har De hørt de samme Ord som nu — og hver Gang er det samme hændet som nu, at vor Lykønskning umærkelig forandrede sig til en Tak. Maatte Hr. Professoren med samme Velvilje som saa ofte tilforn modtage denne, og maatte vi endnu længe med Ærbødighed [Bl. 1 r] og Tak kunne samles om vor Lærer og Fører.

Med Højagtelse paa Senioratets Vegne

E. F. Koch,

f. T. ledende Senior i Studenterforeningen.

Højærværdige

Hr. Professor Dr. theol. og phil. H. N. Clausen, C.

⁵⁸ jvf. »Bidrag« S. 177 (A 17).

Nr. 8. Til Studenterforeningen.⁵⁹

29. Okt. 1867.

Studenterf.'s Seniorat.

Ved et 50-aarigt Minde, hvorved min Tanke neppe selv vilde være standset, har Studenterf. igjennem dens Seniorat ved Skr. af Gaars Dato givet mig en fornyet Lejlighed til at udtale min Tak og Glæde over det deri udtrykte Sindelag.

Det er for Alderdommen saa naturligt at Blikket tager den tilbagegaaende Bevægelse som for Ungdommen at det søger fremad; og naar jeg lader Øjet gaae den lange Vej tilbage, er noget af det Glædeligste, der møder mig, det Forhold, hvori jeg til enhver Tid har fundet mig til Studenterverdenen. Et Forhold, der har bevaret sig gjennem saamange Slægtsskifter og under saa store Omskiftninger i Livsvilkaar og aandelig Tidsstrømning, men paa en god og paalidelig Grund: i gjensidig Forstaaelse og fælles Interesser.

Dog er det for mig naturligt endnu bestandig ogsaa at vende Blikket fremad. Jeg seer mange Punkter, hvorpaa jeg bygger Sammenstilling af Fortid og Nutid, og paa disse støtter jeg ogsaa mit Haab for Fremtiden. Som lovende Støttepunkt staaer den studerende Ungdom for mig med det alvorlige Blik, den levende Følelse for Forpligtelsen, der særlig paahviler den med Fædrelandet. Saa længe Gud giver Kraft til aandeligt Liv og Virken, ophører jeg ikke at leve med den, at dele dens Idrætter og dens Forhaabninger.

[H. N. Cl.]

Nr. 9. Indbydelse til H. N. Cl.'s Jubilæumslegat.⁶⁰

Den 3die April d. A. vil det være halvtredsindstyve Aar, siden Dr. Prof. Theol. Henrik Nicolai Clausen udnævntes til Lector i Theologien ved Københavns Universitet.

I dette lange Tidsrum har Professor Clausen udfoldet en rig og omfattende Virksomhed. Ligesom han ved Universitetet har samlet en talrig Skare Disciple om sin Lærestol, hvilke med Taknemlighed erkjende den videnskabelige Veiledning, de have modtaget af ham, saaledes aflægger en omfangsrig Række Skrifter talende Vidnesbyrd om hans theologiske Lærdom, utrættelige Forskning og kritiske Skarpsindighed. Under de Brydninger, gennem hvilke det kirkelige Liv har udviklet sig i de tvende sidste Menneskealdrer, har han med Fasthed og Besindighed søgt at indvirke paa og lede Bevægelsen i en frugtbringende Retning. Kunst, Videnskab og alt

⁵⁹ jvf. »Bidrag« S. 178 (B 5).

⁶⁰ jvf. »Bidrag« S. 179 (D 3). — Alle Papirer vedr. Jubilæumslegatet (D 3 a—d) findes i en svær, rød, med forgyldte Ornamentur udstyret Lædermappe, med flg. Udskrift i forgyldte Bogstaver paa Forsiden: Dr. Prof. Theol. / Henrik Nicolai Clausen / d. 3. April 1871. /

høiere Aandsliv fandt i ham en begejstret og dygtig Talsmand, og flere betydningsfulde derhen hørende Foretagender skyldte for en ikke ringe Deel hans ufortrødne Udholdenhed deres Istandbringelse. Dette i Forbindelse med det varme Fædrelandssind, den Alvor og Dygtighed, hvormed han deeltog i vort Lands og vort Folks Anliggender, har endog hos dem, der ikke i alle Henseender deelte hans Anskuelse, sikkert ham Anerkjendelse som en af Danmarks meest udmærkede Mænd. [Bl. 1 r].

I en vid Kreds vil sikkerlig det Ønske være udbredt, paa den ovennævnte Dag at give Professor Clausen et offentligt Tegn paa Medborgeres Høiagtelse og Paaskjønnelse. Vi have derfor troet at imødekomme et saadant Ønske ved at indbyde til Oprettelse af et Legat, der skulde bære hans Navn, og hvis Bestemmelse skulde overlades til ham.

Bidrag til dette Øiemed bedes tilstillede en af os Undertegnede inden den 13de Marts.

I Januar 1871.

C. F. Balslev, Biskop, Ribe.	O. Bang, Conf.-raad, Prof., Amaliegade 7.	Bindesbøll, Biskop, Nykjøbing.	Brammer, Biskop, Aarhus.
Brix, Prof., Inspect., Østergade 54.	C. A. Broberg, Etatsraad, Strandgade 36.	Engelstoft, Biskop, Odense.	B. J. Fog, Holmens Provst, Gl. Strand 34.
J. Frijs, Kmh., Greve, Juellinge.	Gammeltoft, Etatsr., Borgm. Kjøbenhavn.	J. Gram, Etatsr., Prof. jur., Regentsen.	P. Hansen, ledende Senior i Studenterforeningen.
J. P. E. Hartmann, Professor, Qvæsthusgade 3.	C. Hermansen, Prof. i Theol., Vesterbrogade 56.	J. C. Jacobsen, Brygger, Carlsberg.	J. Jacobsen, Landvæsencommis, Falkenstein.
Johannes Kok, Præst, Peterhvidfeldtsstr. 9.	O. Laub, Biskop, Viborg.	C. Liebe, Højesteretsadv., Bredgade 30.	J. N. Madvig, Professor, Fiolstræde 14.
Marstrand, Professor, Charlottenborg.	H. Martensen, Biskop, Kjøbenhavn.	C. Rothe, Stiftsprovst, Fiolstræde 8.	C. E. Scharling, Professor i Theol., Vesterbrogade 56.
Japetus Steenstrup, Professor, Nørregade 10.	O. B. Suhr, Etatsr., Grosserer, Gl. Torv 22.	W. Ussing, Højesteretsass., Nørregade 24.	N. L. Westergaard, Etatsr., Professor, Nørregade 25.

Bidragydernes Navne.

Bidrag.

Nr. 10. Gavebrev vedr. Jubilæumslegatet.⁶¹

Til et Vidnesbyrd om sin Høiagtelse og Paaskjønnelse af den fortjenstfulde og omfattende Virksomhed, som Deres Høiærværdighed har udfoldet i de halvhundrede Aar, der idag ere forløbne siden Deres Indtrædelse i offentligt Embede, har et Antal Medborgerere sammenskudt en Sum — der for Øieblikket beløber sig til

⁶¹ se Note 60.

5000 Rdlr. — for at deraf kan oprettes et Legat, hvis Anvendelse det overlades til Dem at bestemme, og som skal føre Navn af

Dr. Professor Theol. Henrik Nicolai Clausens Legat.

Kjøbenhavn den 3die April 1871.

Paa samtlige Indbyderes Vegne
C. E. Scharling.

Høivelbaarne Høiærværdige

Hr. Dr. Professor Theol. H. N. Clausen,

Commandeur af Dannebrog og Dannebrogsmænd.

N r. 11. H. N. Cl.'s Skrivelse til Indbyderne
vedr. Jubilæumslegatet.⁶²

Under 22de d. M. har jeg havt den Ære og Glæde at modtage den ved tidligere Skrivelse af 3die April foreløbig anmeldte Kapital — beløbende sig til 5600 rd.⁶³ — med den Bestemmelse deraf at oprette et Legat med mit Navn, hvis Anvendelse er overladt til mig.

De højt ærede Herrer, som i sin Tid have forenet sig om at indbyde Medborgere til at deltage i denne Hædersgave for mig, beder jeg nu at ville med Velvillie modtage Yttringen af den oprigtige Taknemmelighed, som det er Trang for mig til at bringe til Enhver især.

Hvad Anvendelsen af den betydelige Sum angaar, vil det uden Tvivl findes naturligt naar den 50-aarige Universitetslærer [Bl. 1 r] finder sig opfordret til at blive staaende indenfor Kredsen af den studerende Ungdom, og indenfor den Del af samme, hvortil det lange Livs Virksomhed har været nærmest knyttet. Det gjælder kun om at træffe en Anvendelse, som kan ventes at ville blive i Sandhed frugtbringende for denne Ungdom.

Hvad der til enhver Tid maa ønskes vore Studerende er Selvarbejde, Selvstudium, Selvanstrengelse, uden hvilken ethvert Studium bliver dødt og ufrugtbart. Et hjælperigt Middel hertil er alvorlig Syslen med videnskabelig Læsning, Benyttelse af den videnskabelige Litteratur med Skjønsomhed og Kritik. Jeg veed derfor ikke at finde nogen ønskeligere Anvendelse af Pengemidler, stillede til min Raadighed, end aarlig at forsyne et Antal unge Teologer, som give Haab om Evne og Drift til at arbejde sig fremad, med boglige Hjælpemidler, udvalgte med det bestemte Formaal for Øje at skulle tjene [Bl. 1 v] til Grundlag for eget Studium. Hjælpen

⁶² se Note 60.

⁶³ Den i ovennævnte Gavebrev (³/₄ 1871) anførte Sum var nemlig blevet forøget ved senere indkomne Bidrag. (jvf. Meddelelse Maj 1871 fra Jubil.-Legats Indbyderne til Bidragyderne, se »Bidrag« S. 179 (D 3 c)).

gives her ikke saa meget til de Studerende som til Studierne, for at en befrugtende, forædlende Indflydelse af disse kan blive opnaaet.

Det er naturligvis mit Ønske som mit Haab, at den saaledes paa tænkte Anvendelse maa findes nogenlunde tiltalende for Flerheden af de bidragydende Medborgere; men jeg tør i ethvert Tilfælde antage, at den Tanke vil have nogen Tilfredsstillelse for dem: at de have bidraget til at aabne Muligheden for mig til at virke i de tilbagestaaende Dage af mit Liv for teologisk Videnskabeligheds Fremme paa en Maade, som efter mit Kjendskab til Forholdene tør ventes med al Rimelighed at ville bringe gode Frugter for Samfundet.

Kjøbenhavn.

Tillæg. — Vedr. H. N. Cl.

Nr. 12. Uddrag af et Fragment af Brev 27. Maj 1832 fra
H. J. Møller til P. N. Thorup.⁶⁴

Højstærede, kære Hr. Professor!⁶⁵

— — Jeg⁶⁶ ønskede... at følge med Thorsen⁶⁷ til Attestats; men — desværre! — jeg behøver ikke alene den Tid, der er tilbage, men — mere! — forudsat endogsaa, at Helbred og andre Omstændigheder tillader mig at benytte den rigtig. Hvis jeg kunde have Lyst til [Bl. 1 r] at tænke mig Exam. theol. uden Laud., — saa var det vistnok en Bagatel. Men det kan jeg ikke efter noget-somhelst Hensyn. Alt fordrer det af mig; alle dem jeg maa ønske tilfredse med mig: De, vor Skole, — jeg selv, — og — Prof. Clausen! De maa ikke undres over, at jeg sætter ham ene! — Kæreste Hr. Prof.! aldrig har den guddommelige Sandhed (i sin videste og snevreste Betydning) havt en mere trofast — og mere begavet Ven. Jeg priser mig lykkelig over at være bleven hans Tilhører; og jeg anser det for en af mine mest nedslaaende Tanker, at jeg ikke kan behage ham. Om ham, som Borger i Sandhedens Rige mangler jeg ganske Ord til at udtrykke min Højagtelse for ham; som Lærer sætter han det, der hos de øvrige Lærere, og For-

⁶⁴ jvf. »Bidrag« S. 177 (A 21 a).

⁶⁵ J: Rektor for Ribe Katedralskole, tit. Prof. Peter Nicolai Thorup (1780—1846).

⁶⁶ J: stud. theol., Alumne paa Borch's Kollegium, Hans Jørgensen Møller (f. 1808, Student (Ribe) 1827, d. 8/10 1832).

⁶⁷ J: Peder Goth Thorsen (f. 1811, Student (Ribe) 1828, cand. theol. 1832, d. 1883), senere kendt som Historiker, Runeforsker og Universitetsbibliotekets mangeaarige Chef.

fattere i det hele, er dunkelt, forvirret eller ubestemt, i Solens klarreste Lys. — Han har næsten gennemgaaet den kristelige Dogmatik.*)⁶⁸ Det vilde være ubegribeligt, hvorledes denne Mand kunde beskyldes for Mangel paa Ortodoksi, hvis der i hans ulykkelige Modstander var mindste Gnist af den Aand, der gennemtrænger Kristi Lære.

Jeg maa i Almindelighed bede Dem om Forladelse for mine mange privatissima, — og navnlig fordi jeg trætter Dem med en tom Eloge over vor Clausen. Som en Elsker om sin Elskede saaledes ønskede jeg intet at tale om, uden ham. Vor Gave til ham — der var i sin Oprindelse udstrømmet af den reneste Kilde, har Thorsen i Korthed berettet Dem, og tillige, at Ripenser ikke vare de sidste ved denne Lejlighed. [Bl. 1 v].⁶⁹

*) ⁶⁸ Brevskriverens Marginaltilføjelse: »Det er interessant at sammenligne hans Forelæsninger med Biskop Fogtmanns a) over samme Videnskab. De have tilfælles 1) den kristelige, (hos F. især) fromme Karakter, og 2) Præget af, at de udtale deres Overbevisning, — hvilket Præg P. E. Müller b) holdt i Baggrunden. (Jeg har ogsaa hørt et fuldstændigt Cursus af Fogtmann).« — — a) Nic. Fogtmann (1788—1851), Prof. theol. 1830—31, Biskop i Ribe 1831—33, i Aalborg 1833—51. — b) Pet. Erasm. Müller (1776—1834), Prof. theol. 1801—30, Sjællands Bisp 1830—34.

⁶⁹ Der sigtes ganske sikkert til Busten, H. N. Cl. fik tilsendt Nytaarsdag 1832 af »Nogle theologiske Studerende«. Paa deres Følgeskriv. findes blandt de af H. N. Cl. tilføjede 31 Giveres Navne baade H. J. Møllers og P. G. Thorsens. (jvf. »Bidrag« S. 176 (A 2)).